

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ДАВИДЮК Микола Іванович

УДК: 32:316.72

**РОЛЬ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ:
ПОЛІТИКО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ**

23.00.03 – політична культура та ідеологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі політичних наук Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник -

доктор політичних наук, доцент
КОРНІЄВСЬКИЙ Олександр Анатолійович
Національний інститут стратегічних досліджень,
сектор громадянського суспільства
відділу розвитку політичної системи, завідувач.

Офіційні опоненти:

доктор політичних наук, професор
ЩЕДРОВА Галина Петрівна,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, проректор
з науково-педагогічної роботи та
гуманізації навчально-виховного процесу;

кандидат політичних наук, доцент
ХОРИШКО Лілія Сергіївна,
Запорізький національний університет,
кафедра політології, доцент.

Захист відбудеться 19 листопада 2015 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 19 жовтня 2015 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Я. Воляннюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми обумовлена зростаючим впливом політико-культурних чинників на соціальну активність студентства, а також суспільним запитом на нових політичних лідерів з національно-державницьким світоглядом у ході динамічних політичних трансформацій в Україні. Невідворотний характер політичних оновлень утверджується з вихованням у молодих людей культури громадянськості, що мотивує їх до свідомої та активної участі у процесах державотворення, проведення системних реформ у суспільстві, яке інтегрується до політико-економічного простору Європейського Союзу. Зважаючи на це, поряд зі зростанням громадської активності студентської молоді, якісно змінюються цілі та завдання підготовки вищими навчальними закладами (далі – ВНЗ) фахівців для різних сфер діяльності. Важливим стає розвиток смисложиттєвих, самореалізаційних орієнтацій студентів, формування у них високих моральних і професійних якостей, розвинутої патріотичної свідомості та відповідальності, любові до Батьківщини, турботи про спільне благо.

Сучасні тенденції суспільного розвитку в Україні супроводжуються не лише політико-економічними оновленнями, а й реформуванням системи освіти. Приєднавшись до Болонського процесу, Україна визнала студентство рівноправним партнером в управлінні вищою освітою, а студентське самоврядування – необхідним показовим атрибутом європейського ВНЗ. Тож інститут студентського самоврядування є важливою частиною політичної соціалізації молоді, який надає їй змогу на практиці ознайомитися зі системою представницької демократії.

Становлення студентського самоврядування у 90-ті рр. XX ст. в Україні відбувалося в умовах браку досвіду вітчизняної практики демократизації політичних і суспільних відносин, напівзакритого характеру політичної еліти, недоступності державної влади для молодих лідерів, нестійкості устоїв демократичного режиму, невирішеності проблеми економічної реформи, ціннісної дезорієнтованості суспільства. Зазначене негативно відобразилося на розвитку студентського самоврядування, його спроможності суттєво впливати на формування політико-культурних орієнтацій молоді, навичок її соціально відповідальної поведінки та демократичного лідерства.

Студентське самоврядування є чинником не лише демократизації інституційного контексту освіти, а й розвитку політичної свідомості молоді, що актуалізує важливість аналізу соціально-практичного аспекту відповідної проблематики. Роль студентської молоді в політичних процесах досліджували зарубіжні учені Р. Арон, К. Мангейм, Г. Маркузе, К. Поппер; у контексті становлення громадянського суспільства – О. Соловйов, Ф. Шміттер. Серед досліджень з формування ціннісних орієнтацій та лідерських якостей студентства відзначимо наукові доробки вітчизняних вчених В. Андрущенко, В. Бакірова, І. Бега, Г. Волинки, М. Головатого, Л. Губерського, В. Євтуха, І. Зязюна, В. Якушика. Осмисленню ролі еліти у державотворчому процесі

присвятили свої праці В. Бебик, І. Варзар, М. Дмитренко, М. Михальченко та інші. Проблема соціалізації молоді на широкому фактологічному масиві аналізується у публікаціях О. Бабкіної, В. Беха, О. Невмержицької, К. Потопи, Л. Хорішко, Г. Щедрової. Студентські організації та їх вплив на демократизацію вищої школи досліджували Я. Болюбаш, М. Степико, В. Шинкарук; як механізм державної молодіжної політики – Н. Авер'янова, О. Корнієвський, М. Перепелиця. У багатьох роботах акцент зроблено на формуванні політичного ідеалу молоді (В. Корнієнко), її гуманістичної культури (В. Кремень) та соціально-психологічних якостей (Г. Нестеренко).

Аналіз сучасних досліджень дозволяє зробити висновок про певну їх зосередженість на інституційно-правовій основі студентського самоврядування та деяку недооцінку його соціокультурного характеру. Тому важливе значення має вивчення інноваційного потенціалу студентських організацій як інструменту зростання громадянської участі, політичної культури молоді, формування молодіжної еліти в контексті залучення особливо мобільної соціальної групи – студентства – до євроінтеграційних процесів у сучасній Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрямок дослідження пов'язаний із комплексною науковою темою кафедри політичних наук «Проблеми політичної модернізації і трансформації: світовий досвід та українські реалії», що входить до Тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (науковий напрям «Дослідження проблем гуманітарних наук»), затвердженого Вченою радою університету (протокол № 5 від 23 грудня 2010 р.). Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 10 від 29 червня 2011 р.).

Метою дисертаційної роботи є аналіз сутнісних характеристик та сучасних практик студентського самоврядування у формуванні національної еліти та політико-культурного середовища сучасної України. Реалізація цієї мети потребує вирішення таких **завдань**:

- систематизувати концептуальні підходи до розуміння студентського самоврядування та визначити методологічні основи дослідження особливостей формування ціннісних орієнтацій студентської молоді засобами студентського самоврядування;
- обґрунтувати консолідуюче на перехідному етапі розвитку українського суспільства значення національної еліти, сформованої на демократичних засадах, проаналізувати її характерні ознаки, механізми формування зі залученням можливостей студентського самоврядування;
- розкрити особливості студентського самоврядування в історичній ретроспективі та виявити основні тенденції його розвитку в умовах трансформації українського суспільства;

- дати змістовно-функціональну характеристику організаційним формам студентського самоврядування як засобу розвитку демократичних компетентностей та зростання політичної культури студентської молоді;

- здійснити прикладний аналіз інструментальних можливостей студентського самоврядування з урахуванням зміни мотиваційних орієнтацій сучасної молоді;

- проаналізувати студентське самоврядування як інструмент реалізації державної молодіжної політики; дослідити сучасний стан організаційного та інноваційного забезпечення студентського самоврядування у контексті виховання національної еліти у сфері вищої школи;

- розробити та обґрунтувати шляхи оптимізації організаційного та інноваційного забезпечення розвитку студентського самоврядування як однієї з найважливіших умов формування національної еліти.

Об'єктом дослідження є студентське самоврядування як феномен суспільно-політичного життя.

Предмет дослідження – політико-культурні засади формування національної еліти України засобами студентського самоврядування.

Методологічну основу дослідження становить поєднання наукових принципів (об'єктивності, системності, плюралізму, послідовності, цілісності, конкретності та інших), методів і методологічних підходів до обґрунтування можливостей, ролі та політико-культурного значення студентського самоврядування у формуванні національної еліти.

Діалектичний та концептуальний підходи, як основа пізнання політичної дійсності, дозволили дослідити суперечності розвитку студентського самоврядування у вітчизняному контексті. Застосування логіко-семантичного підходу дало змогу проаналізувати базові елементи понятійно-категоріального апарату дослідження студентського самоврядування та елітарності. Аксіологічний підхід сприяв комплексному аналізу цільових і ціннісних орієнтацій молоді в діяльності студентського самоврядування. Структурно-функціональний підхід дозволив змістовно розглянути роль студентського самоврядування у політичному житті суспільства. За допомогою синергетичного підходу з'ясована суперечливість адміністративного контролю над студентськими організаціями та згубність намагань розвивати студентські ініціативи методами бюрократичного тиску. Цивілізаційний підхід відкрив можливості проаналізувати роль освіти у різних формаціях, окреслити значущість студентського самоврядування як ретранслятора загальнолюдських цінностей ще з часів перших університетів. Мотиваційні установки громадської активності студентів переосмислено за допомогою поведінкового підходу. Політико-культурний підхід дав змогу наголосити на неможливості однозначного оцінювання ефективності студентського самоврядування через широкий соціальний ефект його впливів на молодіжне середовище.

Методологія дослідження студентського самоврядування передбачала також комплексне використання трьох груп методів: філософських, загальнонаукових, спеціальних. Серед загальнонаукових методів широке

застосування отримали системний, історичний, індуктивно-дедуктивний, метод моделювання. До спеціальних методів дослідження належать методи емпіричних досліджень, аналізу статистичних даних, спостереження за досліджуванним об'єктом, інформаційно-цільового аналізу нормативних документів, застосування яких дозволило сформулювати уявлення про соціально-політичний аспект функціональності студентських організацій.

У якості емпіричної основи дослідження використовувались матеріали Державного комітету статистики України, Національного інституту стратегічних досліджень, Інституту соціології НАН України, Фонду «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва», Центру соціальних і трудових досліджень, результати проведеного дисертантом анкетування студентів Інституту іноземної філології та Інституту політології та права Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова за ситуативною вибіркою (250 осіб). У питаннях визначення особливостей функціонування студентського самоврядування, політичної соціалізації молоді висновки дослідження базуються на спостереженнях дисертанта як безпосереднього учасника організації студентського самоврядування в НПУ імені М. П. Драгоманова (голова Студентської ради університету з 2007 по 2012 рр.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у спробі проаналізувати студентське самоврядування у політико-культурному вимірі як чинник формування лідерських якостей молоді, інструмент соціально-політичного розвитку студентства, а також середовище зростання національної еліти України. На захист виноситься низка положень наукової новизни.

Вперше:

- системно проаналізовано політико-культурний контекст й особливості впровадження та функціонування різних організаційних механізмів студентського самоврядування у формуванні національної еліти: управлінського, селективного, консолідуючого, професійного, інтеракційного, інформаційного, представницького та інших;

- виокремлено специфіку діяльності органів студентського самоврядування у порівнянні з державно-владними та іншими формами, у контексті якої стверджується необхідність вироблення стратегії розвитку студентських організацій на загальнодержавному, регіональному рівнях; водночас виявлена недоцільність ухвалення окремого закону щодо студентського самоврядування;

- окреслено змістовну трансформацію ролі студентського самоврядування в умовах політико-культурних перетворень: від формального та фіктивного інструменту адміністративного характеру – до зростання соціально-практичного значення, усвідомлення корисності його ресурсу у формуванні якостей політичного лідера та потреби участі у громадському управлінні.

Поглиблено:

- осмислення студентського самоврядування як вагомого чинника, дієвого механізму засвоєння лідерських якостей та політико-культурних

установок молодим поколінням, якому іманентно властиві ознаки, важливі для здійснення прогресивних змін – мобільність, рішучість, впевненість у своїх силах, патріотизм, оптимізм, відкритість, адаптивність тощо; вивчення протиріч процесу формування нової національної еліти в Україні, аналіз ризиків і труднощів демократичного транзиту в умовах слабкості колективного та індивідуального політичного лідерства, що визначає особливу значимість останнього в перехідні періоди розвитку суспільства;

– розуміння причин послаблення позицій студентських організацій України на рівні окремих ВНЗ, зокрема через відсутність єдності, координації, погодженості спільних дій органів студентського самоврядування на загальнодержавному та регіональному рівнях. Обґрунтована значимість узгоджених і послідовних дій щодо захисту інтересів молоді у співпраці з органами місцевого самоврядування та державною владою. Організаційна невідповідність студентських організацій засвідчує потреби їх додаткової підтримки на перехідному етапі в умовах розвитку навичок використання нових можливостей, наданих самоврядуванню реформою вищої школи.

Отримали подальший розвиток:

– положення про взаємопов'язаність і взаємообумовленість процесів студентського самоврядування та демократизації у суспільстві, про те, що об'єктивною умовою стимулювання громадської активності студентської молоді є періодичне оновлення національної політичної еліти, готовність влади надати студентам повноваження впливу на мету та перебіг суспільних процесів;

– концептуальні підходи до розуміння взаємозалежності ступеню автономії студентських організацій та рівня автономії власне ВНЗ. Доведено, що в умовах суспільного запиту на формування у молоді культури громадянськості, суспільно-політична активність студентів має корелюватися зі стратегічними цілями та виховною місією кожного ВНЗ; студентське самоврядування впливає на зацікавленість молоді у набутті знань, академічну успішність, сприяє зростанню авторитету ВНЗ, подоланню протиріч у навчально-виховному процесі, підвищенню ролі вищої школи у суспільному житті;

– визначення етапів, рівнів, показників розвитку лідерських якостей студентів у діяльності студентського самоврядування, а також критеріїв соціальної самовизначеності молоді, що у ролі усвідомлених суспільних цінностей стають складовою її політичної культури.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для подальшого розвитку наукових досліджень потенціалу студентського самоврядування у формуванні якостей еліти нації. Висновки дисертації будуть корисними не лише для уточнення загальних тенденцій і динаміки досліджуваного явища, а й розробки показників стану і прогнозування перспектив розвитку студентських організацій.

Узагальнення дисертації будуть значимими у процесі розробки та коригування державних програм підтримки молоді, розвитку її культури, професійної самореалізації, безпосередніх заходах організації студентського

самоврядування у ВНЗ, системі підготовки студентського активу, лідерів, самоосвітній діяльності молодіжних активістів. Матеріали дисертації можуть бути використані у навчальному процесі при підготовці курсів навчальних дисциплін для студентів та аспірантів за спеціальностями політологія, соціологія, державне управління, педагогіка, при написанні методичної літератури з виховної роботи у вищій школі.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні наукові положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювалися на методологічних семінарах та засіданнях кафедр політології та державного управління, політичних наук Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Першій науково-практичній конференції вузів, затверджених Урядом Москви (Росія, Москва, 2011), міжнародній конференції «Криза в політиці – політика в кризі?» (Словаччина, Пряшів, 2012); П'ятій Всеукраїнській науково-практичній конференції «Людина і держава – плебсологічний вимір» (Київ, 2012); міжнародній науковій конференції «Дні науки філософського факультету – 2013» (Київ, 2013); міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародна освіта: стан та перспективи розвитку» (Київ, 2015).

Публікації. Основні наукові положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації дисертаційного дослідження відображено у 10 наукових публікаціях, 6 із яких – у фахових виданнях з політичних наук (в тому числі 1 стаття – в іноземному науковому виданні), 4 тезах наукових конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів (восьми підрозділів), висновків, списку використаних джерел, чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертації складає 264 сторінки, з них обсяг основного тексту – 195 сторінок, список використаних джерел нараховує 301 позицію.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено рівень її наукового опрацювання, сформульовано мету, завдання, охарактеризовано методи дослідження, наукову новизну, теоретико-практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо їх апробації.

У **першому розділі** – «**Теоретичні засади дослідження студентського самоврядування як засобу формування національної еліти**» – проаналізовано сучасний стан дослідження студентського самоврядування як феномену суспільно-політичного життя, особливості підходів до самоорганізації молоді у сфері вищої освіти, ролі та функціонального призначення студентського самоврядування у формуванні національної еліти.

У **підрозділі 1.1.** – «*Концептуальне осмислення студентського самоврядування як політико-культурного явища*» – узагальнено основні підходи зарубіжних та вітчизняних дослідників до розуміння сутності й змісту студентського самоврядування, визначено його характерні риси як одного з

різновидів громадського самоврядування. Під системою студентського самоврядування пропонується розуміти цілісний механізм, що дозволяє студентам брати участь в управлінні ВНЗ на всіх рівнях через колегіальні взаємодіючі органи самоврядування. Зазначено, що самореалізацію слід розглядати як важливу соціальну потребу особистості, обмежувати яку – ризиковано для суспільства. Акцентовано на методологічній місткості розгляду самоврядування як виду самоорганізації за допомогою синергетичного підходу, використання якого в сучасній політичній науці відповідає теорії самоорганізації і засвідчує неспроможність досягнення всеохоплюючого контролю над соціально-політичними процесами. Визнано дискусійним прямолінійне трактування ефективності самоврядування, обмежене сприйняття його як засобу дисципліни, організації побуту та дозвілля студентської молоді.

У дисертаційній роботі доведено, що самоврядування є, передусім, специфічним політико-культурним середовищем, способом утвердження демократичних принципів, формування самосвідомості майбутньої еліти, успішного розкриття інноваційного потенціалу молодих людей. Наголошується, що самоврядування є формою своєрідного народовладдя – методом управління, який ґрунтується на організації, саморегулюванні, самодіяльності та не допускає застосування примусу. Тому принципи самоврядування мають певну схожість із принципами демократії. Встановлено, що через повноцінну участь студентської молоді в управлінні навчальними закладами посилюються почуття громадянськості та патріотизму, гармонізуються відносини особистості та суспільства.

У підрозділі 1.2. – *«Феноменологія нової національної еліти: особливості та значення елітогенези в сучасній Україні»* – проаналізовано основні концептуальні підходи до з'ясування змісту поняття «національна еліта», способів впливу на процеси елітогенези, визначено й охарактеризовано особливості сучасного етапу «циркуляції еліт». Відмічено, що останні демократичні оновлення в Україні вплинули на якісні характеристики вітчизняної політичної та управлінської еліти: зріс рівень політичної культури, відповідальності, рішучості, послідовності у її діях. Зазначено, що в умовах проведення системних реформ народжується запит на соціально-активних, креативних, високопрофесійних молодих людей, які усвідомлюють самоцінність демократії та впровадження європейських принципів належного громадянського врядування. Втім, довготривалий період розвитку України характеризувала відсутність ефективного суспільно-політичного механізму оновлення кадрового корпусу органів влади, що зумовило об'єднання політичної, економічної еліти та державної бюрократії у латентні політико-адміністративні групи, затяжні конфлікти еліт.

Стверджується необхідність досягнення відповідності між вимогами до формування майбутніх політиків, управлінців та реаліями сучасного буття. Представники вітчизняної еліти, які у своїй діяльності повинні керуватися виключно інтересами й потребами народу, мали б оперативно розробляти стратегічні документи щодо подальшого розвитку держави і

суспільства, відповідально працювати над реалізацією національних інтересів, генерувати політичні новації. Національна еліта є продуктом запитів соціуму відповідно до актуальних тенденцій його розвитку. Ресурс розвитку студентського самоврядування може ефективно реалізуватися за умови подолання обмеженого розуміння його функціональності, державної політики підтримки студентських суспільно-корисних та соціально-значущих ініціатив.

У підрозділі 1.3. – *«Студентське самоврядування в Україні як основа формування політичної та громадянської участі: історія та сучасний етап»* – здійснено ретроспективний аналіз вітчизняної практики студентського самоврядування, визначено особливості утворення та діяльності студентських організацій на сучасному етапі.

У дисертаційній роботі зазначено, що повноцінного студентського самоврядування у ВНЗ СРСР практично не було. Впровадження адміністративно-командних методів управління деформувало студентські організації, що відобразилось у передачі їх функцій комсомольським та партійним організаціям, втраті самостійності та ініціативності. Водночас, тяжіння до деідеологізації було іманентно властиве студентському руху впродовж усього часу його існування. Студентство значною мірою пов'язує свої світоглядні позиції не з інтересами певної партії, а орієнтується на загальнолюдські цінності, що зумовлює слабкість будь-яких заполітизованих структур у виконанні функцій студентського самоврядування. Водночас, в останні роки існування СРСР намагання значної частини студентів об'єднатися поза рамками ВЛКСМ-ЛКСМУ не мали широкої підтримки. Та й після розпуску комсомолу студентське самоврядування залишилося без організаційної структури, що різко знижувало його ефективність.

Зазначено, що після проведення протестів, голодування студентів (Революції на граніті) органи студентського самоврядування поступово почали відроджувати свою діяльність, однак ілюзія про безмежні функціональні можливості самоврядування, дещо романтичне сприйняття молоддю дійсності не на користь прагматичним діям, затяжна соціально-економічна криза довгий час не давали змоги реалізувати ресурс розвитку студентських організацій. За роки незалежності України якісно змінився суб'єкт студентського самоврядування, про що свідчить поширення практики «працюючого студента», контрактної форми вищої освіти. Поглиблення ситуації нереалізованого прагнення студентів до самостійності породило втрату впевненості у майбутньому і стійке відчуття тривожності. В сучасних українських ВНЗ функціонують різні суб'єкти студентського самоврядування: від розрізнених творчих та ініціативних груп до згуртованих та ієрархічно структурованих організацій. Останнім часом в Україні суттєво розширено можливості органів студентського самоврядування щодо впливу на дії керівництва ВНЗ з організації навчально-виховної роботи, визначено джерела для зміцнення організаційно-фінансового забезпечення їх діяльності.

У другому розділі – *«Студентське самоврядування українських ВНЗ як інструмент формування демократичних цінностей молоді»* – здійснено

комплексний аналіз змістовних ознак студентського самоврядування, визначено основні умови, що дозволяють розглядати студентське самоврядування як фактор розвитку лідерських якостей студентів.

У підрозділі 2.1. – *«Соціокультурний підхід до розвитку демократичних цінностей у молоді засобами студентського самоврядування»* – переосмислено функціональність соціокультурного підходу до розвитку демократичних цінностей, обґрунтовані значимі функції цього підходу у вихованні молоді: соціальний контроль та соціально-культурна адаптація (навчання спільним схемам поведінки), підвищення рівня знань (загальна, професійна, політична грамотності, формування державницького мислення) та ін. Стверджується, що участь у студентському самоврядуванні сприяє успішній соціалізації студента, дозволяє йому зберегти свою індивідуальність, розвинути навички соціальної комунікабельності та громадянської відповідальності.

На основі результатів проведеного дисертантом опитування студентів, що засвідчило значну зосередженість молоді на суб'єктивних моментах в оцінках громадської роботи студентського активу, встановлено недооцінку інституційної та соціокультурної складових студентського самоврядування. З'ясовано, що в моменти радикальних політичних змін студентська молодь виступає на захист світоглядних цінностей та свого майбутнього, хоча й орієнтується більшою мірою на особисту, аніж суспільну користь. Тому піки активності студентських організацій співпадають зі хвилями зростання загальної громадської активності та дієвості громадянського суспільства. Зосереджуючи потужний потенціал впливу на молодіжне середовище, студентське самоврядування в Україні не повною мірою використовує свій ресурс у навчальній діяльності студентів, хоча добре справляється зі сферами організації дозвілля та побуту. Доведено, що така тенденція є результатом тривалого непродуктивного діалогу адміністрації вишів зі студентськими організаціями і делегування таким лише зручних для керівництва ВНЗ функцій.

Встановлено, що лише незначна частина студентів виявляє бажання прийняти на себе відповідальність за організацію студентського самоврядування або працювати в ньому на постійній основі. Водночас, зафіксовано тенденцію позитивної трансформації поглядів студентів, їх готовність до участі в різних видах соціально-орієнтованої діяльності. Це свідчить про доречність широкої пропагандистської роботи серед молоді зусиллями студентських організацій.

У підрозділі 2.2. – *«Студентське самоврядування як інститут політичної соціалізації молоді: потенціал і функціональні можливості»* – проаналізовано конфліктний та некерований характер політичної соціалізації молоді в сучасній Україні, досліджено можливості громадянського виховання особистості в системі студентського самоврядування. З'ясовано, що рівень освіти є одним із базових об'єктивних факторів, що впливає на політичні та електоральні орієнтації, громадянську культуру молодого покоління.

Самоврядування слід розглядати як об'єктивний фактор і ресурс розвитку вищої школи, що інституціоналізує колективну відповідальність студентів,

керівництва та викладачів за їхню життєдіяльність у ВНЗ. Недооцінка студентами ролі громадських ініціатив та організацій, що представляють інтереси молоді є причиною слабкості, нерозвиненості студентського руху. Доведено, що одним із недоліків політичної соціалізації українського студентства є його відмежованість від безпосереднього вирішення багатьох проблем через відсутність дієвих механізмів впливу на органи влади, незначну кількість реально діючих студентських організацій, що можна пояснити загальною тенденцією дистанціювання студентів від участі у прийнятті адміністративних та управлінських рішень.

Під час протестних подій в Україні листопада 2013 р. – лютого 2014 р. органам студентського самоврядування ВНЗ на чолі із Студентською координаційною радою не вдалося об'єднати навколо себе рішуче налаштованих студентів. Останні вдавались до радикальних дій власними силами або шукали самореалізації в діяльності інших громадських об'єднань. Крім того, студентським протестам у зазначений період були характерні такі ознаки, як відсутність досвіду неконфліктної громадянської активності та надмірна імпульсивність лідерів, їхня залежність від зовнішнього впливу, захопленість молоді участю у масових діях, які фактично не сприяли практичному вирішенню проблем. Доведено, що нестача дієвих організаційних мереж студентства негативно впливала на активність студентської молоді. Водночас, її представники активно долучилися до організації допомоги учасникам антитерористичної операції на Сході України, тимчасово переміщеним особам, а також до реалізації політики національної і культурної пам'яті. Отже, українському студентству за останні роки вдалося накопичити на практиці значний соціальний капітал.

У підрозділі 2.3. – *«Студентське самоврядування як ефективний механізм реалізації державної молодіжної політики»* – визначено проблеми та перспективи розвитку державної підтримки студентського самоврядування як соціально значимого напрямку розвитку сфери вищої освіти. Зазначено, що Стратегія розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 р. базується на принципах пріоритетності реалізації молодіжних програм та ініціатив, спрямованих на розв'язання також актуальних проблем студентської молоді й створює основу для її соціально-політичного розвитку. У дисертації доводиться, що студентське самоврядування виконує важливу та специфічну функцію в загальній структурі реалізації державної молодіжної політики, своєрідність якої полягає у тому, що, на відміну від більшості молодіжних організацій, студентські ради орієнтовані на комплексне громадське залучення молоді в різні форми активної діяльності.

Констатуються відмінності між практикою політичної поведінки, яку українська молодь обирала для себе, і тими ідеологемами, що поширювалися представниками політико-владних структур. Так, тривалий час молоді був закритий шлях у вищі органи влади, діяла норма про віковий ценз 25 років для народного депутата України (1993–1996 рр.), що, певним чином, обумовило падіння довіри молоді до політиків, соціальних інститутів, втрату впевненості у

власних силах. Водночас, розуміння представниками влади та суспільством загальної ролі молодих людей у впровадженні демократії актуалізує завдання формування і реалізації державної молодіжної політики як системної діяльності, що ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційно-правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого інтересу як у власних цілях, так і в інтересах України. Наразі лише невеликий відсоток молоді вважає молодіжну політику ефективною, що свідчить про недостатню ефективність державної молодіжної політики. Наголошено, що в Україні нерозв'язаною залишається проблема інформованості студентства щодо питань державної молодіжної політики. Скептичне ставлення молоді до держави значною мірою є наслідком загальних обставин розвитку та проблем молодого покоління, а не діяльності органів студентського самоврядування.

У третьому розділі – **«Навчально-виховний потенціал студентського самоврядування у формуванні національної еліти»** – розкрита специфіка та багатofункціональність освітнього потенціалу студентського самоврядування, запропоновані практичні заходи з метою підвищення його результативності.

У підрозділі 3.1. – *«Сучасні практики та ресурси розвитку студентського самоврядування у формуванні демократичної культури національної еліти»* – проаналізовано умови та діяльнісні форми, що дозволяють розглядати студентське самоврядування як фактор розвитку лідерських якостей студентів. Визначено та охарактеризовано найефективніші його організаційні практики: співуправління (лобіювання проєктів студентського самоврядування на Вченій раді ВНЗ, наради з керівництвом ВНЗ); реалізація управлінських повноважень (студентський ректор, студентські ради); виконання цільових функцій (наукове товариство, спортивний клуб, відділ культурно-масової роботи, прес-центр); моніторинг самоврядної діяльності (оцінка активності студентства, доповідь студентського ректора, звітні засідання студентської ради); соціальне партнерство (системний діалог з органами влади та інституціями громадянського суспільства, екскурсії-спостереження, обмін досвідом); підготовка студентських лідерів (тренінги, бесіди-дискусії, дебют першокурсників, школа лідерства). Перераховані інструменти спрямовані на формування позитивного досвіду студентської самоорганізації та формування у молоді навиків виконання різних видів соціально значимої діяльності, що важливо для виховання колективу, здатного до самоврядування. Встановлено, що ініціативи «зверху» щодо створення студентських організацій не відповідають інтересам студентського середовища та не стимулюють його активність.

Здійснено контент-аналіз виховних концепцій українських ВНЗ з розвитку професійних і світоглядних якостей потенційної еліти нації. Узагальнено, що в умовах демократизації освітянського простору в Україні усіх їх пронизують загальні об'єднуючі ідеї та задачі: формування у студентів громадянської позиції, правової і політичної культури, здатності до праці та життя у сучасних умовах, особистісних якостей, необхідних для ефективної

професійної діяльності, виховання інтелігентності, розвиток орієнтації на високі гуманістичні ідеали моральності, збереження і збільшення історико-культурних і наукових традицій навчальних закладів, формування почуття університетської солідарності тощо. Однак різні ВНЗ мають не однакове уявлення про роль і місце студентського самоврядування у виховній роботі зі студентами – від розуміння його як визначального фактору, що забезпечує успіх усієї виховної діяльності, до трактування одним із елементів системи співуправління. Розроблена Програма підготовки молодих лідерів в студентському середовищі Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, що включає школу молодого ректора та тренінги з самоврядування, засвідчила дієвість практичних заходів студентської організації у розвитку лідерської поведінки студента. За результатами проведеного дисертантом опитування, саме завдяки спрямованості діяльності Студентської ради ВНЗ на розвиток лідерства, педагогічний університет показав вищий відсоток активних членів студентського самоврядування вишу в порівнянні зі середнім показником по Україні. Як свідчить зарубіжна та вітчизняна практика, потужні економічні можливості студентських структур важливі для ефективної діяльності студентського самоврядування. Позитивного вирішення потребують питання винагороди праці керівників студентських організацій, утримування їх на посадових окладах за кошти самих організацій, що впливає на якість діяльності останніх, а також раціональність розподілу гарантованого державою бюджету студентських організацій.

У підрозділі 3.2. – *«Організаційне та інноваційне забезпечення студентського самоврядування як умова виховання нової політичної еліти»* – окреслено сучасні практики самоорганізації студентів і діяльності студентських організацій, сформовано пропозиції щодо підтримки суспільно корисних студентських ініціатив у контексті створення необхідних умов для розвитку самоврядування у вітчизняних ВНЗ. Показовою ілюстрацією успішної діяльності студентського самоврядування у вихованні лідерських якостей молоді обрано високі показники у практичному компоненті соціального самовизначення студентів (характеристики самостійності, здатності прийняття рішень у складних ситуаціях, прагнення до високої результативності), що відображають ступінь усвідомлення студентами системи суспільних цінностей та втілення її у своїй діяльності. Втім, наразі в Україні зберігаються низькі показники мотиваційно-цільового (активність, спеціальні здібності, потреба їх подальшого розвитку, цілеспрямованість) і результативно-рефлексивного (адекватна самооцінка, воля та наполегливість) компонентів соціального самовизначення молоді.

Стратегічному погляду на розвиток самоврядування, з урахуванням традицій та професійної спеціалізації кожного ВНЗ, сприятимуть заходи зі створення чіткої організаційної системи студентського самоврядування, виокремлення відповідальних органів координації та інтеграції на кожному рівні, створення «банку досвіду» цієї діяльності, проведення тематичних публічних заходів (конференцій, «круглих столів»), розробки у кожному ВНЗ

концепції розвитку студентського самоврядування. Навчально-виховний потенціал студентського самоврядування трактується як сукупність його можливостей ефективно здійснювати виховну (соціальне і професійно-особистісне формування якостей потенційної еліти нації), освітню (ресурс самоорганізації навчальної діяльності студентів) і розвиваючу (розкриття творчих здібностей) функції. Наразі структура і принципи студентського самоврядування в Україні удосконалюються, розробляються інноваційні підходи, що сприятиме піднесенню різних форм ініціативності молоді на системний рівень та залучення здібностей молодих людей у конструктивне русло їх соціально-політичної активності.

У **Висновках** наведені основні теоретичні узагальнення роботи та пропозиції щодо її удосконалення.

У сучасних умовах через поєднання молоддю професійної, соціальної, культурної, політичної компетентностей студентство, як соціально-демографічну групу, все більшою мірою характеризують соціокультурні ознаки. У цьому контексті доцільним видається аналіз студентського самоврядування через призму концепції «соціального партнерства», впровадження цінностей колективного інтересу, тлумачення самоврядних ініціатив, передусім, у світлі принципів рівноправності сторін, добровільності зобов'язань, підзвітності громаді, взаємної відповідальності. Відповідно до сучасного політико-культурного підходу, між сферами освіти та культури існує безперервний зв'язок не лише в інституційному, але й особистісному контекстах: навчально-виховний процес формує, реалізує, стимулює потреби особистості у засвоєнні й поширенні цінностей, сприяє зростанню громадської активності. У дисертаційній роботі студентське самоврядування розглядається як об'єктивний фактор та ресурс розвитку вищої школи, що підвищує колективну відповідальність студентів, керівництва та професорсько-викладацького складу ВНЗ за всі сторони студентського життя.

Можливості повноцінного формування і розвитку національної еліти залежать від рівня розвитку демократичних та соціальних прав і свобод громадян. Водночас ефективність демократизації залежить від максимальної відкритості еліт на всіх рівнях, постійного їх поповнення професійно підготовленими людьми. Інститут студентського самоврядування відповідає основам парадигми плюралізму еліт та виконує роль специфічного «соціального фільтру», що створює нові канали поповнення інтелектуальної еліти нації. Студентські лідери, що пройшли підготовку у своєрідній моделі громадянського суспільства та правової держави, яким є ВНЗ, складають стійкий кадровий резерв для національної еліти з інноваційним реформаторським мисленням, значною адаптивністю до соціальних змін.

Зростання поінформованості та громадянської свідомості сучасного студентства одночасно супроводжується відчуженням молоді від інститутів держави, апатією до політичних еліт, що актуалізує потребу залучення ресурсів ВНЗ до виконання соціального замовлення українського суспільства –

підготовку молодих фахівців, що будуть професійно компетентні, морально стійкі, конкурентоздатні, наділені лідерськими якостями, готові самостійно приймати рішення в ситуаціях вибору, здатні нести відповідальність за майбутнє країни. Реалізація політики держави стосовно стратегічного ресурсу країни – молоді – є показником загальної ефективності та адекватності державної стратегії щодо демократизації суспільства. Тож вітчизняні освітні інститути концентрують свої зусилля на покращення можливостей культурного розвитку суспільства, формуючи ціннісні установки особистості, виходячи з його актуальних запитів.

Вітчизняна система студентського самоврядування не повною мірою реалізує свій ресурс у залученні та розвитку потенційних молодіжних лідерів як конкретного прояву еліти нації. Цьому перешкоджають як внутрішні проблеми, що детермінують низьку якість роботи функціонуючих органів студентських організацій, так і зовнішні фактори. Серед внутрішніх проблеми студентських організацій – неавторитетність, недалекоглядність, бюрократизація, режим функціонування «самі для себе», відсутність харизматичних лідерів, низька поінформованість студентів щодо можливостей органів студентського самоврядування вирішувати конкретні проблеми, непрозорість системи виборності та прийняття рішень, швидка плинність досвідчених кадрів, нестійкий інтерес студентів до участі у громадській діяльності як значимій сфері та інші. Проблеми, пов'язані зі зовнішніми факторами впливу на ситуацію в сфері вищої школи, включають недосконалість нормативно-правової бази, відсутність дієвих механізмів державної підтримки молоді в період її становлення, незацікавленість у вирішенні студентських питань серед політиків та державних службовців, зниження загальноосвітнього рівня і мотивації до навчання абітурієнтів, розмите розуміння ними структур і функцій інститутів державної влади та громадянського суспільства, несформованість відносин співуправління у вищій школі, недовіра та байдужість до студентських ініціатив із боку адміністрації ВНЗ, нерозвиненість інфраструктури та обмеженість ресурсів студентських організацій, хвилеподібний характер активності студентів як відображення суперечливого характеру соціально-економічних процесів у державі, відсутність сильних студентських організацій в регіонах та інші.

Суперечливі процеси інституціалізації студентських ініціатив і самоорганізації, труднощі політичної соціалізації молоді в умовах сучасних трансформацій ускладнюють процеси формування соціально прийнятних форм самореалізації, демократичних компетентностей та стійкої громадянської позиції студентів, що впливає на загальний стан культури громадянськості (установки та орієнтації щодо співпричетності особистості до загальних справ держави, засновані на загальнолюдських цінностях, оптимальному співвідношенні особистих і суспільних інтересів), громадянської відповідальності (вміння та вмотивованість брати на себе соціальну відповідальність), соціальної активності (свідомі дії, спрямовані на позитивні перетворення).

Удосконалення демократичних процесів можливе за участі молодого покоління, студентства зокрема. Наразі важливо створити сприятливі умови для втілення у життя студентських ініціатив, щоб подолати відчуження молодого покоління від державних інститутів, та посприяти молоді на шляху реалізації власних цінностей, побудови моделі консолідованої демократії в Україні. З метою сприяння утвердженню активістських установок та стимулювання громадської активності студентської молоді необхідно запровадити у школах та ВНЗ спеціалізовані дисципліни, спрямовані на формування громадянськості, періодично публікувати у ЗМІ матеріали для підвищення загальної поінформованості студентів про форми та практики громадської самоорганізації, здійснювати широку інформаційно-роз'яснювальну роботу в суспільстві щодо наявних механізмів демократії участі.

Декларативність політиків у розв'язанні молодіжних проблем, нерозвиненість системи громадських, зокрема й молодіжних організацій в Україні стримують розвиток політичної культури студентства, обмежують можливості реалізації його інтересів, формують дисбаланс політичних відносин і процесів у суспільстві. З одного боку, сучасні студенти цікавляться політикою, з іншого – відчутною є необхідність розвитку вмінь осмислювати і засвоювати політичні знання, об'єктивно пов'язувати їх із практикою. За таких умов вищу школу слід вважати одним із найважливіших соціальних інститутів політичної соціалізації молоді, формування соціально-політичних орієнтацій (через викладання суспільно-політичних навчальних дисциплін, громадську роботу і подібне). Тож, виконання ВНЗ покладених на них завдань та функцій значною мірою залежить від здатності оцінити та підтримати потенційних студентських лідерів. При цьому кожна проблема, що стосується інтересів студентів, не повинна вирішуватися у системі управління ВНЗ без участі органів студентського самоврядування як рівноправного партнера. Варто унеможливити адміністративний тиск на студентські організації, надати їм реальну автономію і простір для суспільно-корисних дій, що створить необхідні умови для появи стабільного запиту на студентських лідерів.

Якість управління ВНЗ, що включає студентське самоврядування, певним чином впливає на дієвість загальносуспільної моделі представницького врядування. Особлива доступна форма ініціативної самостійної діяльності студента як суб'єкта дії, участі кожного в управлінні колективними справами – студентське самоврядування – відіграє важливу роль в утвердженні активістських установок, розвитку лідерських якостей молоді та залученні її до громадського управління. Розширення демократичних основ управління у ВНЗ вивільняє творчий потенціал студентської молоді, а реалізовані таланти і здібності молодої людини відтак є запорукою утвердження демократії у суспільстві. Можливість проявити себе, усвідомлення відповідальності за колектив, діалогічні процедури пошуку консенсусних рішень, практики ротації лідерів за ініціативою колективу формують у студентів стійкі поведінкові установки, необхідні для співжиття, здійснення функцій управління в умовах демократії.

Якісний результат самоврядування залежить від особистої ініціативи кожного студента. Реальний стан більшості студентських організацій в Україні відповідає баченню функціонального призначення цих органів самими студентами та ступеню їх невисокої авторитетності у студентській громаді. Нарощення довіри між студентськими організаціями і широким загалом молоді – це двосторонній процес, що залежить як від усвідомлення студентами, що органи самоврядування у ВНЗ – це повноцінні представники їхніх інтересів, так і від результативної діяльності самоврядних органів у безпосередніх інтересах студентів.

Існує потреба у знятті суперечностей між відомчими документами та Законом України «Про вищу освіту» (01.07.2014 р.), розширення у нормативно-правових актах переліку механізмів реалізації рішень органів студентського самоврядування. Не відповідають принципу державно-громадського управління сферою освіти й деякі позиції Положення про Всеукраїнську студентську раду при Міністерстві освіти і науки України (3.09.2013 р.). Зростанню ефективності студентського самоврядування, формуванню високого рівня соціокультурного потенціалу, професійної та управлінської самореалізації студентів через участь у діяльності органів студентського самоврядування сприятиме: розробка злагодженої координації органів студентського самоврядування в єдиній системі студентських рад, вироблення узгодженої позиції всіх студентських організацій, проведення професійних тренінгів для керівників та активістів, створення центрів підтримки студентського самоврядування, впровадження безперервного моніторингу розвитку лідерських якостей студентів у діяльності студентського самоврядування, інтегрованість рівнів студентського самоврядування, забезпечення чіткості у визначенні завдань та змісту відповідної діяльності, розподілі обов'язків, розвиток студентських незалежних засобів масової інформації, видання навчальної та популярної літератури про сучасні практики самоврядування, організація стажування студентських активістів у громадських організаціях, контроль з боку Міністерства освіти і науки України за діяльністю ВНЗ в частині забезпечення прав студентського самоврядування, активізації діяльності Всеукраїнської студентської ради в частині роз'яснювальної роботи серед студентів про можливості самоврядування та інше.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням державної молодіжної політики на регіональному рівні та її студентської складової, моніторингом динаміки розвитку активістської політичної культури молоді, розробкою моделі цільового фінансування студентських організацій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях:

1. Давидюк М. Студентське самоврядування як чинник формування якостей майбутньої національної еліти [Текст] / М. Давидюк // Гілея [науковий вісник] : зб. наук. праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. — К. : ВІР УАН, 2011. — Вип. 51. — С. 479–484.
2. Давидюк М. Студентське самоврядування як засіб утвердження демократичних принципів майбутньої еліти [Текст] / М. Давидюк // Політологічний вісник : зб. наук. праць / Відп. ред. Ф. М. Кирилюк. — К. : ІНТАС, 2011. — Вип. 55. — С. 425–434.
3. Давидюк М. Громадянська активність молодіжних організацій [Текст] / М. Давидюк // Політологічний вісник : зб. наук. праць / Відп. ред. Ф. М. Кирилюк. — К. : ІНТАС, 2012. — Вип. 66. — С. 308–316.
4. Давидюк М. Студентське самоврядування та його роль у формуванні лідерських властивостей майбутньої національної еліти [Текст] / М. Давидюк // Ауспіція : міжнародне чесько-українське науково-теоретичне видання. — Чеське Будейовіце (Чеська Республіка) : Вища школа європейських та регіональних досліджень, 2014. — Ч. 1 (Р. VI). — С. 70–76.
5. Давидюк М. Концептуальні основи розвитку цільових і ціннісних орієнтацій молоді в діяльності студентського самоврядування [Текст] / М. Давидюк // Політологічний вісник : зб. наук. праць / Відп. ред. Ф. М. Кирилюк. — К. : ІНТАС, 2014. — Вип. 76. — С. 325–336.
6. Давидюк М. Соціокультурний підхід до розвитку демократичних цінностей молоді засобами студентського самоврядування [Текст] / М. Давидюк // Нова парадигма [науковий вісник] : Збірник наукових праць / Гол. ред. В. П. Бех. — К., 2014. — Вип. 124. — С. 102–112.

Матеріали і тези конференцій:

7. Давидюк М. Формы работы органов студенческого самоуправления (ОСС) университетов в информационную эпоху : инновации vs традиции [Текст] / М. Давидюк // Студенческое самоуправление: анализ состояния и перспективы развития. Мат-лы Первой науч.-практ. конф. вузов, учрежденных Правительством Москвы (9 ноября 2011 г.): Сб. ст. и мат-лов / Отв. ред. Д. И. Юрков. — М. : Щелково ; Издатель Мархотин П. Ю., 2012. — С. 9–12.
8. Давидюк М. Молодь та Інтернет, їх роль та значення у політичному житті країни, на прикладі останніх подій в Україні та Росії [Електронний ресурс] / М. Давидюк // Kríza v politike – politika v kríze? Мат-ли міжн. конф. (15–17 лютого 2012 р. у м. Пряшів, Словаччина). — С. 340–345. — Режим доступу : <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Dudinska1>
9. Давидюк М. Самоврядність молодіжного руху в Україні [Текст] / М. Давидюк // Людина і держава – плебсологічний вимір. Мат-ли П'ятої Всеукр. наук.-практ. конф. (26 жовтня 2012 р.). — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2013. — Вип. 5. — С. 251–252.

10. Давидюк М. Політична активність студентської молоді [Текст] / М. Давидюк // Дні науки філософського факультету – 2013. Мат-ли міжн. наук. конф. (16–17 квітня 2013 р.). — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2013. — Ч. 9. — С. 340–342.

АНОТАЦІЇ

Давидюк М. І. Роль студентського самоврядування у формуванні національної еліти України: політико-культурний контекст. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – політична культура та ідеологія. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2015.

Дослідження присвячене системному аналізу студентського самоврядування як виду громадського самоврядування, наділеного значним потенціалом виховання лідерських якостей, громадянської позиції, демократичної політичної культури молоді. У дослідженні набуло подальшого розвитку теоретико-методологічне вивчення інструментальних можливостей студентського самоврядування у контексті політико-культурного розвитку студентства на етапі трансформації соціально-політичної системи України.

Поглиблено дослідження засобів формування нової національної еліти в Україні. Наголошено, що сучасні демократичні оновлення вплинули на склад владної еліти, її цінності, що породжує запит на розвиток нових технологій формування еліт, зокрема використовуючи потенціал студентського самоврядування. Проаналізовано проблематику функціонального призначення та спроможності студентського самоврядування як інституту розвитку українських ВНЗ та об'єктивної умови входження України до європейського простору вищої освіти. Досліджено сучасні практики студентського самоврядування, переосмислено їх потенціал та стан ресурсного забезпечення як механізмів реалізації державної молодіжної політики.

Ключові слова: студентське самоврядування, національна еліта, політична культура, політична соціалізація, політична свідомість, державна молодіжна політика, студентська організація.

Давидюк М. И. Роль студенческого самоуправления в формировании национальной элиты Украины: политико-культурный контекст. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.03 – политическая культура и идеология. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2015.

Исследование посвящено системному анализу студенческого самоуправления как вида общественного самоуправления, который наделяется значительным потенциалом воспитания лидерских качеств, гражданской позиции, демократической политической культуры у молодежи. В

исследовании получило дальнейшее развития теоретико-методологическое изучение инструментальных возможностей студенческого самоуправления в контексте политико-культурного развития студенчества на этапе трансформации общественно-политической системы в Украине.

Усовершенствован анализ средств формирования новой национальной элиты в Украине. Отмечено, что современные демократические обновления повлияли на состав властной элиты, ее ценностей. Это порождает запрос на развитие новых технологий формирования элит, в частности, используя потенциал студенческого самоуправления. Проанализирована проблематика функционального назначения и способностей студенческого самоуправления как института развития украинских вузов и объективного условия вхождения Украины в европейское пространство высшего образования. Исследованы современные практики студенческого самоуправления, переосмыслены их потенциал и состояние ресурсного обеспечения как механизмов реализации государственной молодежной политики.

Ключевые слова: студенческое самоуправление, национальная элита, политическая культура, политическая социализация, политическое сознание, государственная молодежная политика, студенческая организация.

Davydiuk M. The Role of Student Self-Governance in Formation of the National Elite of Ukraine: the Political and Cultural Context. – Manuscript.

Thesis for a Candidate's degree in political science, specialty 23.00.03 – Political Culture and Ideology. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2015.

The scientific paper is dedicated to the system analysis of the student self-governance as one of types of public self-governance comprising significant potential regarding inculcation of leadership features, a civic point of view, and democratic political culture in the youth. The author of the dissertation does the conceptual analysis of instrumental opportunities of the student self-governance in the context of formation of the social and political activity of the youth, interpretation of a problem related to formation of democratic competencies of the students under conditions of transformation of the Ukrainian social and political system.

The author theoretically and methodologically enhances the analysis of mechanisms of formation of the new national elite in Ukraine and concludes that the contemporary democratic renovations have influenced the content and values of the ruling elite. This process engenders demand for new means of the elite generation, one of which is the student self-governance.

Specification of the student self-governance sense is cognitively significant. The student self-governance is a process of real participation of studying persons in management and supervision of an activity of studentship in conjunction with all the managerial bodies of a higher educational establishment as well as a leading factor of educational activity activation, inculcation of leadership and organizational features, a social activity, civil responsibility and consciousness, harmonic development of a

future professional, and the basis of democracy expansion and enhancement of the role of the higher school as a social system.

The author emphasizes that unification of forms and directions of activities of the student self-governance bodies is inexpedient, because they are determined by the very students in compliance with the self-dependence nature of the student self-governance. The research enhances an assertion on appropriateness of the sociocultural approach to development of democratic values and competences of the youth on the basis of the student self-governance means.

Indication of stages, levels, criteria, figures of development of the leadership features, and the most effective organizational forms of the student self-governance are of considerable importance for gnosiological knowledge. Determination of the role of the student self-governance in formation of the national elite, namely consolidating, organizational, interactional, selective, managerial, competent, and professional ones, is sequentially logical.

The author of the dissertation highlights the following main problems of functioning of the student organizations in Ukraine: absence of durable experience of functioning under conditions of independence; restricted comprehension of functional nature of the student self-governance bodies; low quality of work; formalism and fictitious nature of the bodies; illusion of dependence on managerial staff of a higher educational establishment; absence of traditions and practice of transfer of useful experience under conditions of rapid employee turnover; deficit of charismatic leaders; disconnection at the state level. However, at the level of particular higher educational establishments work of the student self-governance bodies, namely in National Pedagogical Dragomanov University, has been evaluated approvingly, since the establishments pay attention to inculcation of leadership features in the youth. The scientific paper considers normative contradictions of the legislative support of the student self-governance bodies in modern Ukraine.

The author thoroughly analyzes institutional opportunities of the student self-governance as an instrument of realization of the state youth policy and estimates the organizational and innovational framework of the student self-governance as a measure of formation of the domestic political and cultural environment.

The author offers a set of recommendations regarding a social and practice aspect of development of the student self-governance in Ukraine, which are as follows: implementation of a system of training education for student leaders; expanding economic opportunities of the student organizations; projecting a development strategy of the student self-governance at the state, regional, and higher educational establishment levels; providing effective control of the Ministry of Education and Science over observance of rights for co-management, which belonged to the student self-governance, by managerial staff of a higher educational establishment.

Key words: student self-governance, national elite, political culture, political socialization, political consciousness, public youth policy, student organization.

Підписано до друку 16.10.2015 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 505
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.